

اولین مدرسه دخترانه دولتی اراک

یوسف نیک فام

اولین مدرسه دخترانه اراک به صورت غیر دولتی و با مدیریت «خانم شمس الضحی دادپور» در سال ۱۲۹۳ خورشیدی با دو کلاس با سرمایه شخصی، پایه گذاری شده بود. پس از انحلال این مدرسه، در سال ۱۳۰۷ مدرسه دخترانه چهار کلاسه «شمس المخدرات» به مدیریت خانم شمس الضحی دادپور تأسیس شد و تا سال ۱۳۰۹ خورشیدی به شش کلاسه تبدیل شد. این مدرسه تا سال ۱۳۱۳ دایر بود اما به خاطر هزینه های فراوان منحل شد.

خانم صبیحه گنجه ای (ملکی) همسر خلیل ملکی و دختر حاج میرزا علینقی گنجه ای از سران نهضت مشروطه در تبریز و خواهر مهندس رضا گنجه ای، مدیر روزنامه بابا شمل بود. او با همت خود و با کمک عده ای از زنان تحصیل کرده عراق در سال ۱۳۱۲ تنها یک کلاس اول متوسطه تأسیس کرد. خانم گنجه ای، پس از انحلال مدرسه ابتدایی شمس المخدرات، اثاثیه و وسائل آن را خریداری کرده و با حضور محصلان آن، مدرسه ابتدایی و متوسطه مهستی را پایه گذاری نمود. این مدرسه در ابتدای خیابان عباس آباد در خانه ای مناسب با اتاق های کافی قرار داشت.

اولین دبستان دولتی دخترانه اراک در سال ۱۳۰۱ با نام مدرسه دولتی دوشیزگان عراق آغاز به کار کرد. اداره معارف و اوقاف عراق با ریاست احمدی زیر نظر وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه مدرسه را دایر نمود.

پس از تأسیس مدرسه دولتی دوشیزگان، احمدی با مشکل نبود مدیره ای کاردان و متبخر که توان اداره مدرسه را داشته باشد، رو به رو شد. او مکاتباتی با وزارت معارف کرد، اما نتیجه ای نگرفت؛ بنابراین تصمیم گرفت موقتاً کسی را در عراق پیدا کرده و تا حل موضوع به مدیریت بگمارد. اعضای انجمن معارف نیز به کمک او آمدند و پس از جستجو و تحقیق «بدر الزمان خانم» همشیره «یاور اسدالله خان» رئیس قشون عراق که مدت زیادی در مدارس تهران به معلمی اشتغال داشته و به تازگی مقیم عراق شده بود را برگزیدند.

در آن زمان بدالزمان حدود ۲۲ سال سن داشت، مجرد بود و تحت کفالت برادرش زندگی می‌کرد. او شش سال در مدرسه عصمتیه تهران واقع در خیابان عین‌الدوله معلم بوده و دو سال نیز معلم کلاس ششم مدارس تهران بوده است. مهارت بدالزمان در خیاطی، توربافی و گل‌دوزی نیز عامل دیگری شد تا رئیس اداره معارف اطمینان بیشتری از انتخاب او داشته باشد.

احمدی در هشتم حوت ۱۳۰۱ در تعقیب (پیرو) راپورت نمره ۶۹۸ و نمره ۷۲۸، تقاضای واگذاری مدیریت مدرسه به بدالزمان را به وزارت جلیله معارف و اوقاف نوشت و حتی حقوق او را نیز مطابق بودجه منظور شده برای سال آتیه، تنگ‌نویس (سال خوک، سال دوازدهم از سالهای ترکی) اعلام کرد. سیزده روز بعد نامه‌ای از وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه از تهران به عراق ارسال شد و در جواب مراسله عراق به نمره ۷۵۹، کفالت بدالزمان تا زمانی که مدیره‌ای از مرکز (تهران) به عراق اعزام نشده، با مسئولیت شخص رئیس اداره معارف و اوقاف عراق پذیرفته شد.

سه سال بعد، در هفتم آبان ماه سال ۱۳۰۴ نصرالله جهانگیر رئیس وقت اداره معارف و اوقاف عراق به وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه اعلام کرد که به دلیل عدم مراقبت در طرز ساخت مدرسه دولتی دوشیزگان عراق و صرفه جویی در دو سه سال اخیر، اثاثیه مدرسه به کلی از هم متلاشی گردیده است و درخواست مبلغ یکصد و پنجاه تومان از محل اعتبارات وزارتی برای تهیه اثاثیه مدرسه دوشیزگان و تعمیرات مورد نیاز مدرسه دولتی عباس آباد نمود. در بیست و هفتم آبان ماه، دایره تحریرات اداره محاسبات وزارتخانه مذکور، در جواب مراسله عراق به نمره ۶۰۱ در بودجه سال ۱۳۰۴، برای تهیه اثاثیه و لوازم مدارس مذکور مبلغی اعتبار، منظور نمود.

از دانش آموزان اراکی مدرسه دوشیزگان عراق می‌توان از بانو کبری باقری نام برد. مرتضی ذبیحی تاریخ پروژه باذوق اراکی و نویسنده کتاب ارزشمند تاریخ اجتماعی اراک که خانم باقری در سال ۱۳۲۰ خورشیدی معلمش بوده، در جلد سوم کتابش از او با عنوان اولین آموزگار رسمی زن در اراک یاد می‌کند و درباره‌اش چنین می‌نویسد: «بانو کبری باقری فرزند خدیجه و عبدالحسین میرزا در حدود سال ۱۲۷۰ شمسی در اراک به دنیا آمد و طبق عرف زمان به مکتب خانه رفت و با قرائت قرآن کریم و فارسی و ریاضیات آشنا شد. در سال ۱۳۰۱ که اولین مدرسه دخترانه در اراک افتتاح شد، اداره فرهنگ رسماً از ایشان که سابقه تدریس داشت، تقاضای همکاری کرد ولی همسرش با این امر مخالفت نمود. اولیای امور فرهنگ در تقاضای خود اصرار ورزیدند و پس از سه چهار بار رفت و آمد، سرانجام همسرش رضایت داد... و در ایام خدمت در دبستان‌های دوشیزگان، انوری و عظیمی به تدریس پرداخت. خانم باقری پس از سی سال خدمت در اراک بازنشسته شد و سپس به تهران رفت و در سال ۱۳۵۵ شمسی در هشتاد سالگی به دیار باقی شتافت.»

منابع:

- ۱- واعظ زاده، مرتضی، حسین واعظ زاده و پیش آمدهای خوانسار و اراک، ۴۷۳۱.
- ۲- ذبیحی، مرتضی، تاریخ اجتماعی اراک، جلد سوم، ناشر: پیام دیگر، ۵۸۳۱.
- ۳- اسنادی از مدارس دخترانه از مشروطه تا پهلوی، به کوشش سهیلا ترابی فارسانی، انتشارات سازمان اسناد ملی ایران، ۸۷۳۱.